

ÄHTÄRI - LOPETTI

KIVIKAUTISEN ASUINPAIKAN KAIVAUSKERTOMUS

Tekstiä 13 sivua
Karttoja A2, liitteet 1-4
Valokuvat, liitteet 5-7

Aarni Erä-Esko 1982

ÄHTÄRI - LOPETTI

Kertomus Ähtärin pitäjän Kivijärven kylän Lopetti (RN:o 1:63) -nimisen tilan maalla 28.-30.7.1982 suoritetusta kivikautisen asuinpaikan kaivauksesta.

Peruskartta nro 2241 06 NIEMISVESI

Peruslinjojen X ja Y risteyskohdan koordinaatit: x = 6945 39,8
y = 516 18,4
z = n. 72 m ymp.

Aikaisemmat tutkimukset: ks. Ähtärin inventointikertomus (J. Saukkonen & H. Kotivuori), ÄHTÄRI 38.

Löydökset: KM 21815:1-50.

Ähtärin kunnanjohtajan toivomuksesta, sitten kun kunnanjohtaja Väinö Jaakola oli luovuttanut käyttöön 7 kaivausapulaista, suoritettiin alustavia kaivauksia kivikautisella asuinpaikalla Lopetin tilan hiekkakuopalla. - Muinaisjäännöksen olivat havainneet inventoinnin yhteydessä kesällä 1981 J. Saukkonen ja H. Kotivuori yrittäessään paikallistaa viime vuosisadalla (1882) valtion kokoelmiin saadun vasarakirveen teelmän (KM 2112:1) löytökohtaa. Löytötiedoissa esiintyvän nimistön puutteellisuudesta tai ehkä virheellisyydestä johtuen jäi teelmän löytökohdan määrittely toistaiseksi epävarmaksi, mutta löytö sai inventoinnissa Kortteisenjoen suulle sijoitetun numeron: ÄHTÄRI 39. Tästä kronologisesti, ja ehkä myös topografisesti erillään pidettävä ÄHTÄRI 38 sattui inventoinnin suorittajien silmiin hiekkakuopan reunoista paljastuneiden kvartsilöydösten avulla.

Kaivaukseni tarkoituksena oli määrittellä asuinpaikan laajuus siten, että alueen joku osa voitaisiin ehkä vapauttaa rauhoituksesta vastaisista kotitarve-hiekanottoa varten.

Esihavainnot

Kävellessäni Lopetin tilan rakennusryhmästä Kortteisenjoen suun itäranalla sijaitsevalle hiekkakuopalle havaitsin tiellä useissa kohdin hiilen värjäämiä kohtia ja kvartsi-iskoksia. Näitä esiintymiä oli varsinkin peruskartan 175 m:n korkeuskäyrän vaiheilla, jossa pallekivistä päätellen on muinaisrannan jäänteitä. Lopetin tilan emännän arvelun mukaan löydökset lienevät kuitenkin kulkeutuneet tähän hiekkakuopasta, josta aikoinaan on tuotu täytemaata kyseisen tien kivikkoisiin kohtiin.

Hiekkakuopan aikaisemmin käytössä ollut pohjoisosa oli paikalle saapuessani havaintojen tekoa vaikeuttavan vankan pensaikon peitossa. Sen sijaan kuopan etelänurkkauksessa, josta hiekkaa on viime vuosina otettu, näkyi turvepeitettä vailla olevan maan pinnalla runsaasti kivikautisen asuinpaikan tunnusmerkkejä: kvartsi-iskoksia, palomaata, poltetun luun siruja yms. Hiekkakuopan lounaisrinteen läheltä (X-linjan 28 m:stä n. 4 m NE) kerrottiin isännän löytäneen runsaasti hiiliä n. 1,5 m:n syvyydestä. Ilmeisestikin havainto on tehty, kuten tavallisesti, vasta hiilien pudottua, joten löydösten alkuperäinen paikka lienee ollut lähempänä maan pintaa. Niinikään kertoi Lopetin emäntä, että vuosi sitten otettaessa multaa läheisille huviloille hiekkakuopan koillispuolella sijaitsevasta, nyt metsittymisvaiheessa olevasta pelto-omaasta oli entisen kynnöskerroksen alta tullut näkyviin "nuotion-sijoja". - Havainto lienee luotettava, koska alueella oli vieläkin näkyvissä mm. kvartsi-iskoksia ja paikalle kaivettu koekuoppa 12 tuotti positiivisia tuloksia.

Kaivausalueen linjaus

Peruslinja (X) paalutettiin heinittyneen peltoalueen kaakkoisreunassa tien vieressä sijaitsevasta männystä (vrt. kuva 6) alkaen hiekkakuopan ja tien välitse kohti Kortteisenjokea. 0-piste on männystä 32 cm NW ja 66 m-piste sijoittui n. 0,5 m:n päähän joen rantaviivasta. Linjan KS mäntyä kohti on 128/400. - Poikittaislinja (Y) sijoitettiin peruslinjan 14 m:n paalun kohdalle ja sen paalut merkittiin isoilla ja

pienillä kirjaimilla siten kuin liitteestä nro 1 käy ilmi. - Alussa ilmoitetut koordinaatit osoittavat suunnilleen X- ja Y-linjojen risteyskohtaa.

Korkeusmittaus

Kiintopisteenä toimi ruutuun 9/c-d vaaituskojeen kohdalle maahan upotettu puupaalu, KP = 111,5 (=WILD -KP). KP kiinnitettiin suurehkoon maa-kiveen, joka sijaitsee suunnilleen X-linjan jatkeella, 0-pisteestä n. 15 m ES. Tämä maalilla merkitty kivi on 2,37 m WILD-KP:n yläpuolella.

Absoluuttisen korkeuden saamiseksi mitattiin Kortteisenjoen suun pinta (28.7.82), jolloin äsken mainittu kivi oli 7,02 m vedenpinnan yläpuolella. Myöhemmin osoittautui kuitenkin, ettei Hydrologisella toimistolla ole kyseisessä vesistössä mittausasemaa. Toimiston virkamies (Nordström) arveli puhelintiedustelussa, että kyseisenä ajankohtana Pemun pinta on ollut pikemminkin 168,1 kuin peruskarttaan merkitty 168,2 m. Tähän tulkintaan luottaen olen sijoittanut piirtämääni X-linjan profiiliin absoluuttista korkeutta osoittavat viivat (liite 2). Koska peruskartan korkeuskäyrät 170 m ja 175 m sijoittuvat profiilissa kutakuinkin tarkoin 'oikeille kohdilleen' lienee korkeustulkinta suhteellisen luotettava tarkkuuden ollessa ehkä $\pm 0,25$ m:n luokkaa.

Kaivaustutkimus (vrt. liite 1)

T a s o k a i v a u s (vrt. liite 3)

Tasokaivausta suoritettiin ainoastaan hiekkakuopan etelään suuntautuvan lahdekkeen reunamilla, jotka olivat pintakasvillisuudesta vapaat ja joissa siten näkyi erittäin selvästi kivikautisen asuinpaikan jäännöksiä. Paikalla avattiin lähes 28 m^2 :n laajuinen alue, joka kaivettiin n. 15-20 cm:n syvyydestä paljastuneeseen raakaan, koskemattomaan soraan asti. Erittäin runsaslöytöinen oli ruutu 15/a-b, joka

osui rantaan johtavan polun ja hiekkakuoppaan johtavan ajoväylän yhtymäkohtaan. Tämänkaltaisesta sijainnista johtuen ruudun pintakerrokset olivat olleet alttiina kulutukselle, mutta paikalla olevien liesikivien suojassa ruudun alemmat osat hiili-, luu- ja kvartsilöydöksiin olivat jotenkuten säilyneet. Muutoin itse liesi oli jo kadottanut suuren osan alkuperäisestä muodostaan.

K o e k u o p a t (vrt. liite 4)

KA = kaivausalue) Itse tasokaivausalueeseen ei kaivettu kuoppia, koska maakerrosten sijaintia havainnollistava seinämä syntyi alueen kylkeen ilman eri toimenpiteitä.

Kuoppa 1) löydötön

Kuoppa 2) löydötön

Kuoppa 3) löydötön

Kuoppa 4) kvartsia ja hiiltä kynnöksen alaosasta, ei tallennettu.

Kuoppa 5) löydötön

Kuoppa 6) kvartsia (21815:4)

Kuoppa 7) kvartsia, hioinlaakaa, luita, hiiltä (21815:5-10, 39-41)

Kuoppa 8) löydötön

Kuoppa 9) kvartsia ja hiiltä (21815:11, 42) sekä ehkä myöhäisiä roskia. Paikka herätti kiinnostusta, koska siinä oli loiva-reunainen notkelma ja ympäristöään tummempi ruoho. Ilmeisesti kysymyksessä jossain myöhäisessä vaiheessa täytetty kuoppa. - Hienon hiekan sekainen ruokamultakerros jatkui kuopan keskikohdalla n. 60 cm:n syvyyteen asti, joskin välillä oli katkelmallinen kerrostuma kellertävää hiekkaa. Ruokamultakerroksen alla oli 5 - 10 cm:n kerros lahonneita oksia ja risuja. Niistä muutamissa oli vielä kuorta tai tuohta jäljellä. Risukerroksen alla oli n. 10 cm:n vahvuinen punertava hiekka. Puhdas, koskematon sora saavutettiin n. 75 cm:n syvyydestä.

Kuoppa 10) kvartsia ja hiiltä (21815:12, 43) kynnöksen alaosasta.

Kuoppa 11) löydötön

Kuoppa 12) kvartsia ja hiiltä (21815:13, 44). Tältä paikalta kerrot-

tiin havaitun tulisijanpaikkoja v. 1981 viettäessä multaa pintamaasta läheisille huviloille.

Kuoppa 13) hiiltä lyijyhiekkakerroksen alaosista.

Kaivauksen päättäminen

Vaikkakin suuri, ehkä keskeisin osa Lopetin kivikautisesta asuinpaikasta on hiekanotossa jo tuhoutunut, on siitä vielä merkittäviä osia jäljellä. Tähän viittaavat koekuopista 4, 7, 10, 12 ja 13 saadut positiiviset tulokset ja tasokaivauksen suuri löytörikkaus hiekkakuopan ulkopuolella sijaitsevissa kaivausruuduissa 15/X-a, 15/a-b sekä 13/a-b. Varsinaiseen muinaisjäännöksen laajuuden määrittämiseen tämä kolmen päivän aikana suorittamani kaivaus ei ole riittävä, mutta tuloksia maastosuhteisiin vertaillen vaikuttaa siltä, että ehyttä kulttuurikerrosta on vielä syytä odottaa hiekkakuoppa-alueen kaikilla puolilla. Ehkä tälle n. 60 x 70 m:n laajuiselle tasanteelle aikoinaan raivattu, nyt hiekanotto paikaksi muutettu pelto kokonaisuudessaan indikoi kyseistä kivikautista asuinpaikkaa.

Keskustellessani tilan emännän kanssa (isäntä oli rakennushankkeissa Tampereella) ilmeni, ettei akuuttia suurempaa soranottotarvetta ollut lähiaikoina näköpiirissä. Näin ollen katsoin voivani antaa luvan pienehköihin kotitarve-soranottoihin kuopan eteläosan jo aukaistuissa kohdissa.

Tutkimusalueiden ennallistaminen

Kaivauksen päätyttyä täytettiin alueita vain rannalle johtavan tien kohdalla eli ruuduissa 13 - 17/a-b. Niinikään täytettiin aukeaman pohjoisosaan kaivetut koekuopat 7, 8, 12 ja 13. Sen sijaan kuopat 9, 10 ja 11 jätettiin emännän toivomuksesta täyttämättä, koska niitä toivottiin voitavan välittömästi käyttää roskien hautaamiseen.

Liitteet

- Liite 1) Yleiskartta (A2), johon on maastokiinnekohtien lisäksi merkitty peruslinjat X ja Y, tasokaivausalue, koekuopat 1 - 13. Karttaan on sijoitettu interpoloiden peruskartan korkeuskäyrät 170 ja 175 m ymp. sekä koordinaattiruudusto.
- Liite 2) Vaaituskartta (A2), johon on merkitty peruslinjat X ja Y vaaituslukemineen. Alaosaan on piirretty X-linjan suhdet-profiili, johon kiinnitettyjen peruskartan korkeuskäyrien (170 ja 175) avulla on pyritty profiilin osille määrittämään absoluuttinen korkeus.
- Tasokaivauksen ja koekuoppien vaaitus: ks. liitteet 3 ja 4.
- Liite 3) Tasokaivauksen vaaitus- ja kaivauskartat (A2).
- Liite 4) Tasokaivauksen ja koekuoppien profiilit (A2). Profiilileikkaukset pintavaaituslukemineen on sijoitettu ylimmästä alkaen korkeusjärjestyksessä absoluuttista korkeutta ilmentävälle viivoille 172 - 171 - 170 m ymp.
- Liite 5) kuva 1: Lopetin tilan viljelemätön pelto Kortteisenjoen suun itärannalla kaakosta kuvattuna. Etualalla joen rantaan johtava tie ja sen oikealle puolelle avattu tasokaivausalue. Kuvan keskivaiheille osuva hiekkakuoppa on rehevän puu- ja pensaskasvillisuuden peittämä.
- kuva 2: Kaivausalue idästä. - Kaivaustyövoima vasemmalta lukien: 1) Liisa Erä-Esko, 2) Kimmo Kiikkala, 3) Paula Jaakkola, 4) Esa Aittolampi, 5) Riitta Ollikainen, 6) Marja-Leena Rouvinen, 7) Tuula Kallela, 8) Pertti Jaakkola ja 9) Jukka Helin.
- kuva 3: Kaivausalue idästä.

Liite 6) kuva 4: Kaivausalue luoteesta, X-linjalta kuvattuna.

kuva 5: Sama kuin edellinen, mutta alemmaa eli normaali-
korkeudelta kuvattuna.

kuva 6: Rantapelloilta länteen eli Lopetin pihapiiriin joh-
tava tie. Vasemmalla X-linjan alkuun sijoittuva mänty,
jonka oksien varassa seisoo kaivausrekvisiittaa kuten latta
ja rimoja yms. X-linja 0-paalu on maahan pystytettynä latan
oikealla puolella. Maalilla merkitty kivi (n. 175,1 m ymp.)
on kuvan oikeassa reunassa X-merkin paikkeilla.

Liite 7) kuva 7: Kaivausalue koillisesta. Henkilöryhmän vasemmalla
puolella metsän lähellä näkyy vaaituskoje (WILD), jonka
kohdalla maassa on järeä kiintopisteenä korkeusmittauksessa
käytetty paalu KP = 111,5.

kuva 8: Kaivausalueen eteläosa koillisesta kuvattuna.

Diapositiivit

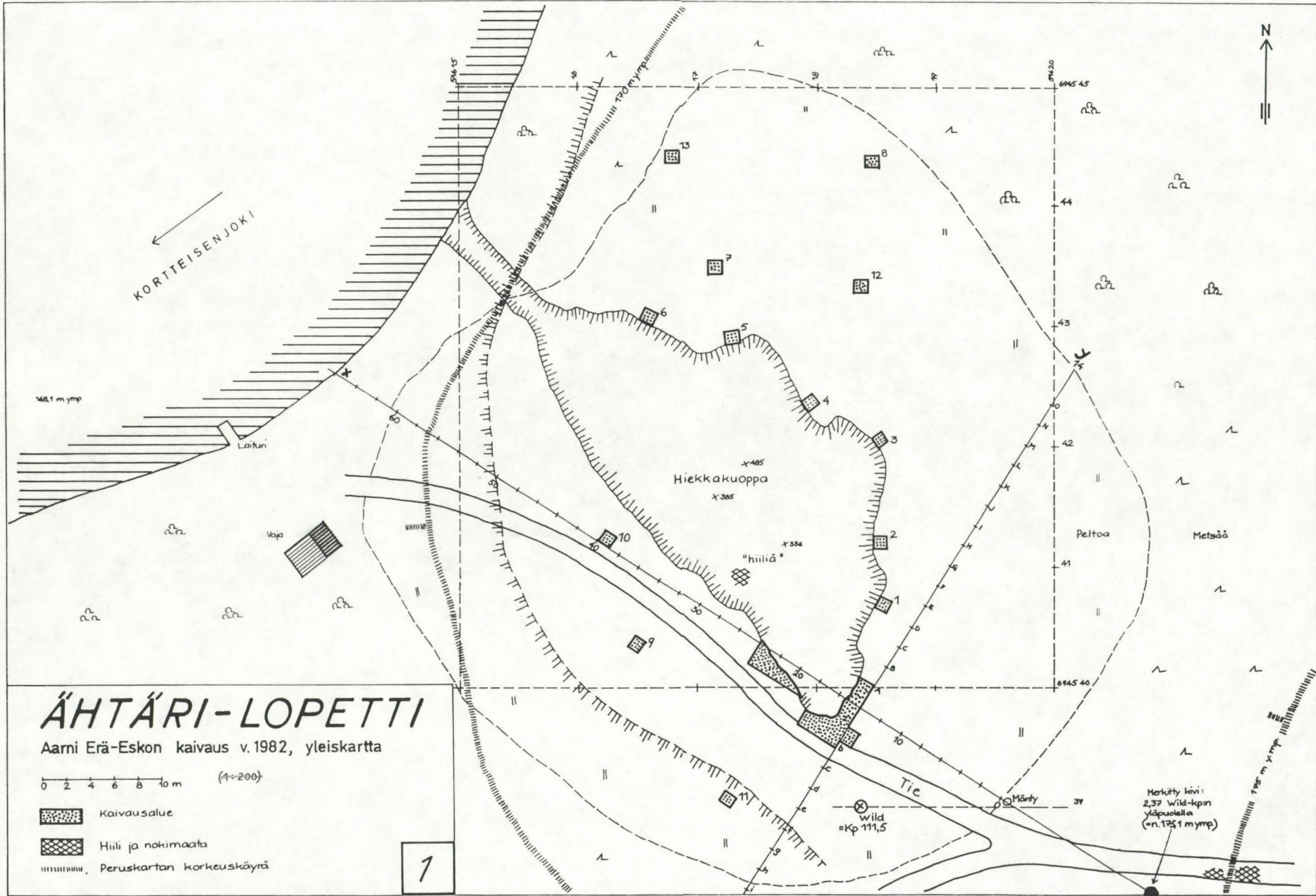
- Nro 7076) Tasokaivausalue kaakosta kuvattuna.
 Nro 7077) Lähikuva edellisestä.
 Nro 7078) Koekuoppa 9 idästä.
 Nro 7079) Koekuoppa 10 lounaasta, Jukka Helin kaivaa.
 Nro 7080) Tasokaivausalue lounaasta.
 Nro 7081) Kaivauksen maskotti, Lopetin navettakissa ruudussa 15/X-a.
 Nro 7082) Tasokaivausalue idästä.
 Nro 7083) Tiedotustilaisuus lehdistölle 30.7.1982.
 Nro 7084) Kuten edellinen, äärimmäisenä oikealla seisomassa Ähtärin kunnanjohtaja Väinö Jaakola.
 Nro 7085) Tasokaivausalue töiden päätyttyä. Tien kohdalla olevat kaivauspaikat on täytetty ja peitetty turpeella.

Työvoima

Kaivauksella toimi piirtäjä-apulaisena ilman palkkaa Liisa Erä-Esko. Ähtärin kunnan ja Loma Oy:n palkkaamia kaivausapulaisia olivat Jukka Helin, Kimmo Kiikkala, Esa Aittolampi, Tuula Kallela, Riitta Ollikainen, Marja-Leena Rouvinen, Pertti Jaakkola ja Paula Jaakkola. - Täten työskenneltiin kolmen päivän aikana yhteensä 25 työpäivää ja kaivetuksi tuli koekuopat mukaanluettuina n. 41 m² suuruinen alue.

Helsingissä 23 päivänä maaliskuuta 1983

Aarni Erä-Esko

ÄHTÄRI-LOPETTI

Aarni Erä-Eskon kaivaus v. 1982, vaaituskartta

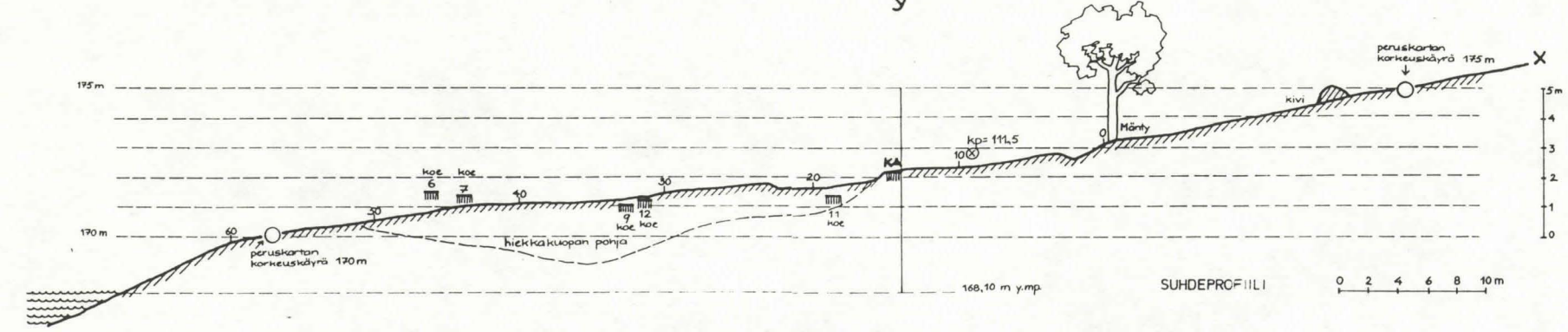
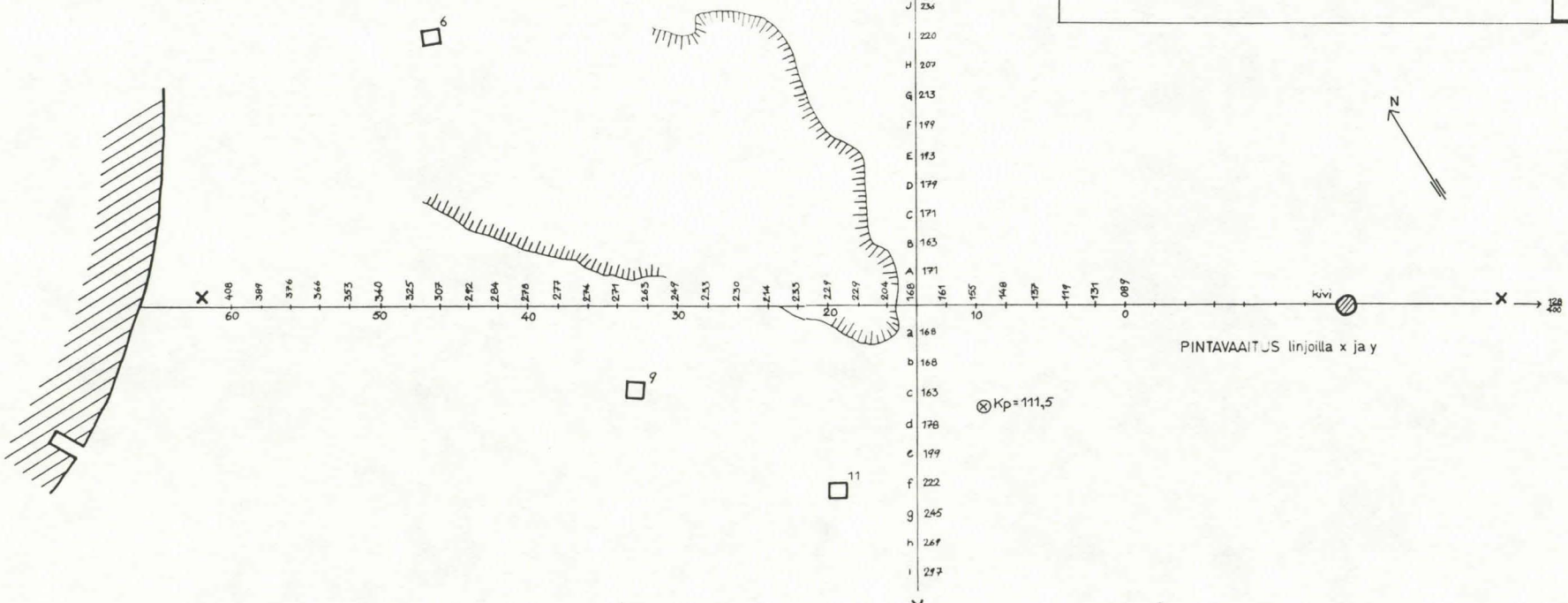
0 2 4 6 8 10 m

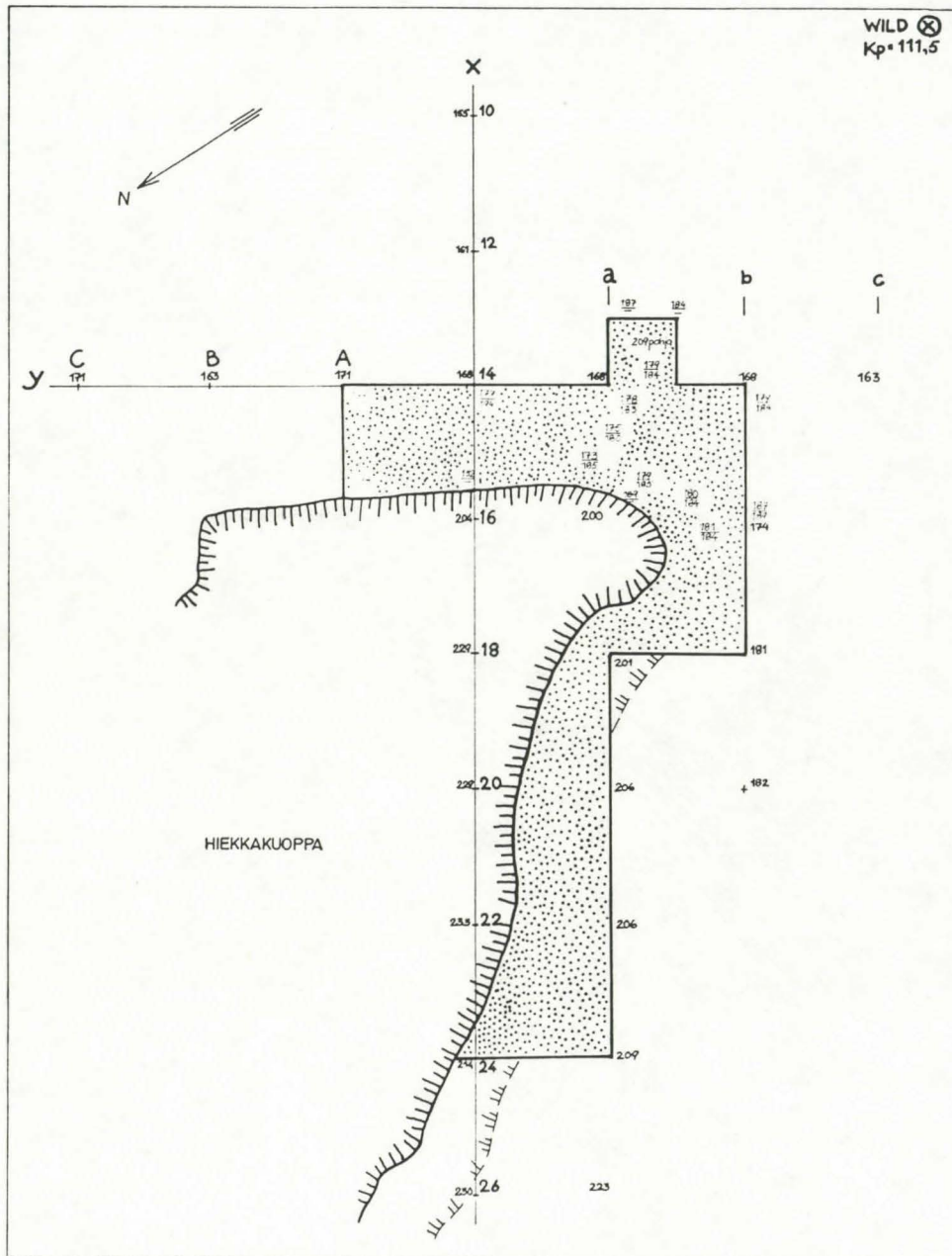
2

0 234
N 240
M 234
L 236
K 231
J 234
I 220
H 207
G 213
F 199
E 193
D 179
C 171
B 163
A 171
168
161
166
105
148
157
119
131
089

a 168
b 168
c 163
d 178
e 199
f 222
g 245
h 269
i 297

Y

ÄHTÄRI-LOPETTI

Aarni Erä-Eskon
kaivaus v. 1982

← vaaituskartta

0 1 2 m

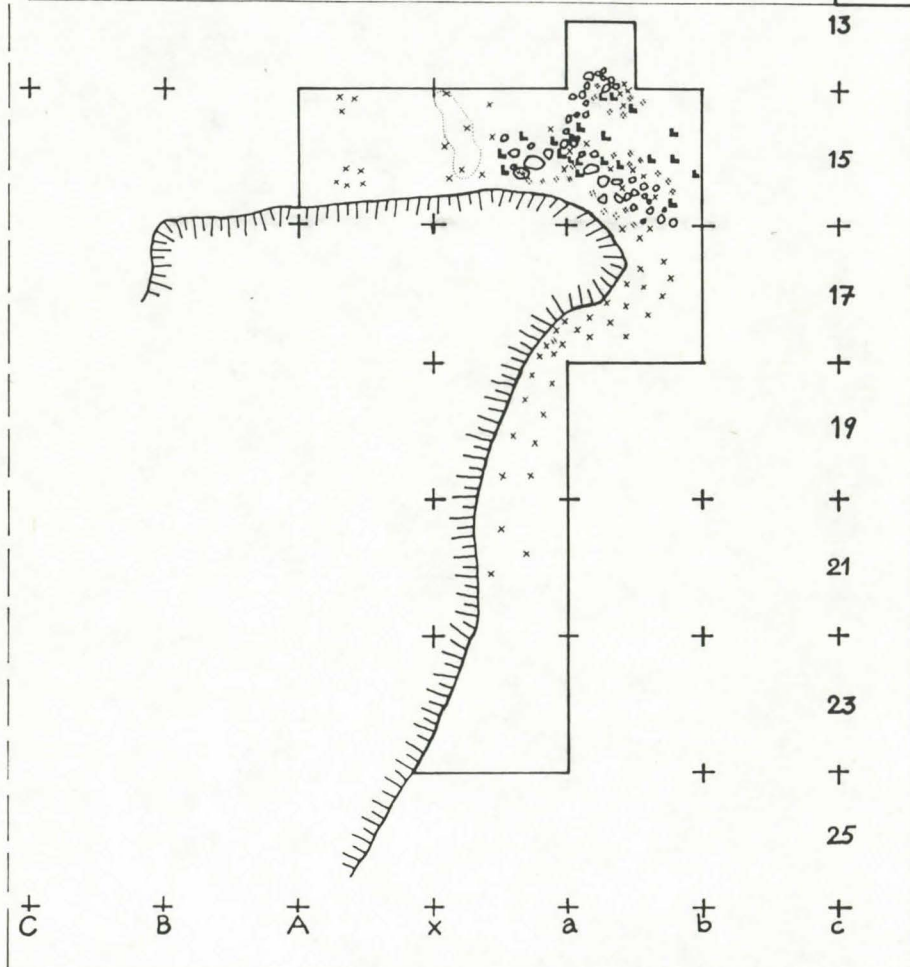
000 Pintalukema
000 kylväurimaan
ylä- ja alapinta

 Kaivausalue

← kaivauskartta

 Kivi
 Nokimaata tai hiiltä
 Palanutta luuta
 Kvartsi
 Lyijyhiekkaa

3

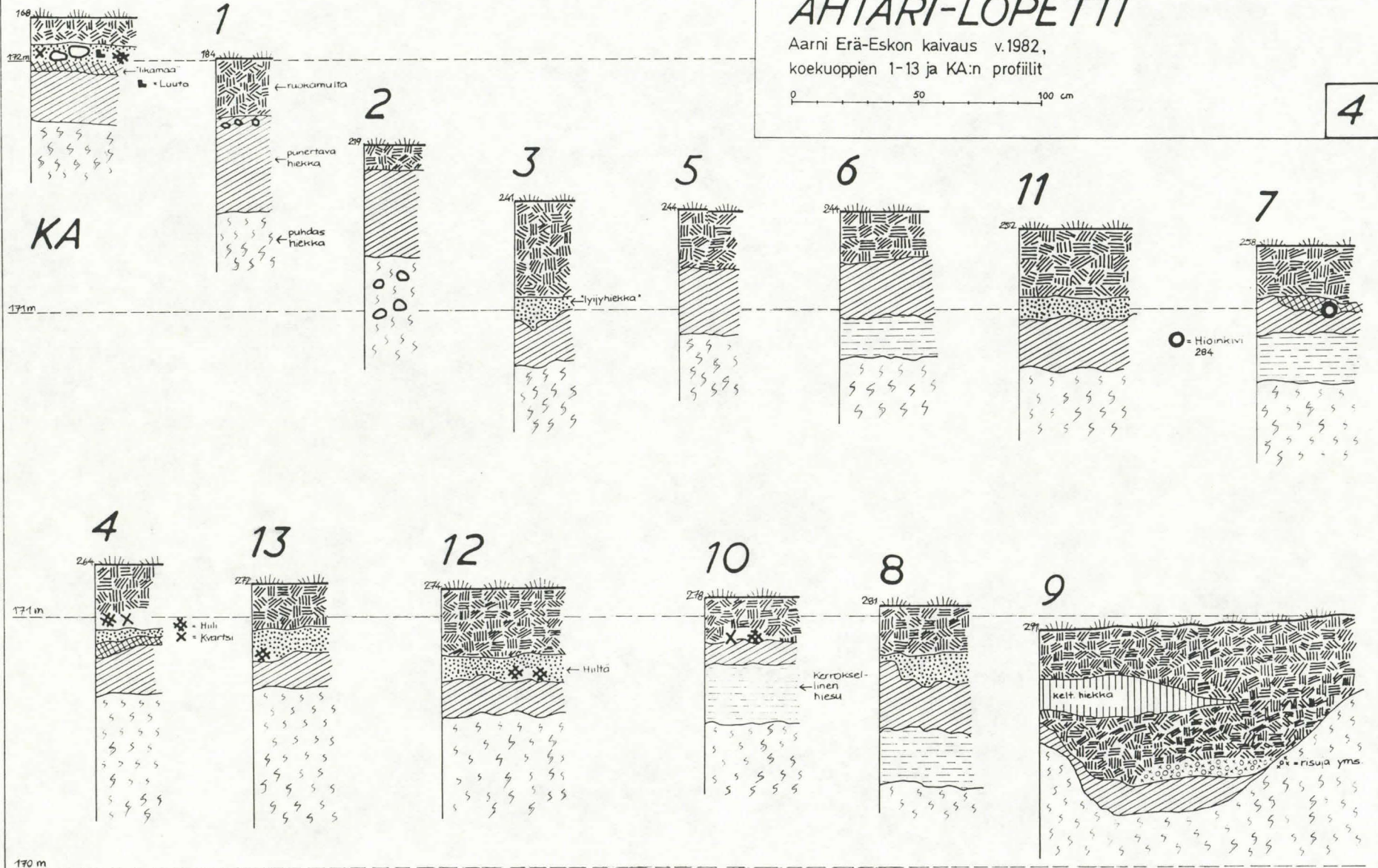

ÄHTÄRI-LOPETTI

Aarni Erä-Eskon kaivaus v.1982,
koekuoppien 1-13 ja KA:n profiilit

0 50 100 cm

4

21815:1-50

Ähtäri

Lopetti

Aarni Erä-Eskon 28.-30.7.1982 Ähtärin pitäjän
Kivijärven kylän Lopetti (RN:o 1:63) nimisen
tilan maalla sijaitsevalla kivikautisella asuin-
paikalla suorittaman koekaivauksen löydökset.
- Ks. Ähtärim inv.kert. (Kotiranta & Saukkonen)
n:o 38 ja A.Erä-Eskon kaiv.kert. top.arkistossa.

Diar. 10.1.83

1. kvartsikaavin2. kvartsi-iskoksia 26 kpl3. palanutta kiveä ? 2 palasta

1 -3 poimittu ennen kaivauksen aloit-
tamista hiekkakuopan eteläosista ja
viereiseltä tieltä.

4. kvartsi-iskos

löydetty koekuopasta n:o 6.

5. kvartsi-iskoksia 2 kpl6. palaneen kiven ? murusia 2 kpl7. kvartsi-iskos8. kvartsi-iskoksia 9 kpl9. poltetun luun murusia10. poltetun luun murusia

5-6 löydetty koekuopan n:o 7 kynnösker-
roksesta, 7-10 syvemmältä hiekasta.

11. kvartsi-iskoksia 3 kpl

löydetty koekuopasta n:o 9.

12. kvartsi-iskos

löydetty koekuopasta n:o 10 (= ruutu 39/X-A).

13. kvartsi-iskos

löydetty koekuopasta n:o 12.

21815	14. hiekkakivisen hioinlaa'an palasia 6 kpl.,	
Ähtäri	löydetty koekuopasta n:o 7.	
	15. kappale hiotusta esineestä, vihr.harmaata kivilajia.	
	16. kvartsi-iskoksia 8 kpl.	
	17. poltetun luun murunen	
	15-17 löydetty ruudusta 13/a-b.	
	18. kvartsikaavin	
	19. kvartsi-iskoksia n 35 kpl.	
	20. kvartsi-iskoksia n 15 kpl.	
	21. kvartsi-iskoksia 9 kpl.	
	22. poltetun luun murusia	
	18-22 löydetty ruudusta 15/x-a.	
	23. poltetun luun murusia	
	24. poltetun luun murusia	
	23-24 löydetty ruudusta 15/x-a.	
	25. kvartsi-iskoksia	
	26. kvartsi-iskoksia	
	27. kvartsi-iskoksia	
	28. poltetun luun murusia	
	29. poltetun luun murusia	
	25-29 löydetty ruudusta 15/a-b, niistä	
	29 nimenomaan liesikiveyksen alaosista.	
	30. kvartsi(vuorikristalli)kaavin	
	31. kvartsi(vuorikristalli)iskoksia 5 kpl	
	30-31 löydetty ruudusta 17/x-a hiekka-	
	kuopan reunalta.	
	32. kvartsi-iskoksia 10 kpl	
	33. Kvartsi-iskoksia 20 kpl	
	32-33 löydetty ruudusta 17/a-b.	
	34. kvartsisiruja 8 kpl	
	löydetty ruudusta 19/x-a.	

21815

35. kvartsi-iskoksia 3 kpl

Ähtäri

löydetty ruudusta 23/x-a.

36. kvartsilohkare37. kvartsi-iskos38. kvartsisiruja 6 kpl

löydetty ruudusta 15/X-A.

39. hiiltä

koekuopasta n:o 7, kynnöksestä

40. hiiltä

koekuopasta n:o 7, syvemältä hiekasta

41. hiiltäkoekuopasta n:o 7 kuten edellinen,
mutta eri kohdasta.42. hiiltä

koekuopasta n:o 9.

43. hiiltä

koekuopasta n:o 10.

44. hiiltä

koekuopasta n:o 12.

45. hiiltä

ruudusta 13/a-b.

46. hiiltä

ruudusta 15/x-a.

47. hiiltä

ruudusta 15/a-b.

48. hiiltä

21815	48 löydetty ruudusta 15/a-b lieden	
Ähtäri	ylätasosta.	
	49. hiiltä	
	ruudusta 15/a-b liedestä kivien alta.	
	50. hiiltä	
	ruudusta 17/a-b.	

Kuva 1, F. 57665

Kuva 2, F. 57666

Kuva 3, F. 57667

Kuva 4. F. 57668

Kuva 5. F. 57669

Kuva 6. F. 57670

ÄHTÄRI-LOPETTI

7

KUVA 7, F. 57671

KUVA 8, F. 57672